

**IJAZAH PERIWAYATAN SANAD KITAB *TURATH* HA DIS:
ANALISIS *AL-MAWAHIB AL-ILAHIIYAH FI AL-ASANID AL-
'ALIYYAH* KARYA MUHAMMAD SALIH BIN UTHMAN
JALALAL-DIN AL-MALAYUWI AL-MAKKI (1928-2012M)**

*AL -IJAZAH OF SANAD NARRATION OF THE HADITH LITERATURE: AN ANALYSIS
OF MUHAMMAD SALIH BIN UTHMAN JALALAL-DIN AL-MALAYUWI AL-MAKKI
(1928-2012M)'S AL-MAWAHIB AL-ILAHIIYAH FI AL-ASANID AL-'ALIYYAH*

Farhah Zaidar Mohamed Ramli

Fakulti Pengajian Peradaban Islam, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor, 43000,

Bandar Seri Putra, Bangi, Selangor, Malaysia.

E-mail: farhahzaidar@kuis.edu.my

ABSTRAK

Al-Ijazah merupakan satu mekanisme yang mewariskan kelangsungan kegiatan periwayatan salasilah sanad kitab *turath* hadis agar berkekalan antara generasi demi generasi sehingga kurun semasa. Pengekalan salasilah sanad adalah satu tradisi pengajian hadis yang masih dilestarikan oleh ilmuwan Islam pada setiap kurun termasuk Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki. Makalah ini bertujuan untuk menganalisis rangkaian salasilah sanad kitab *turath* hadis yang diijazahkan oleh tokoh kepada ilmuwan Malaysia menerusi karya *al-thabat* beliau berjudul Kitab *al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah*. Data-data kajian dikumpulkan secara analisa kandungan serta dianalisis secara deskriptif. Dapatan menunjukkan tokoh dikenalpasti memiliki *ijazah* daripada 47 orang guru yang melayakkan beliau dilabelkan sebagai *Musnid* Malaysia. Tokoh memiliki *ijazah* periwayatan sanad terhadap *al-Muwatta'*, *al-kutub al-sittah*, *al-Awa'il al-Sunbuliyyah* dan hadis *al-rahmah al-musalsal al-awwaliyyah*. Guru riwayat utama tokoh adalah Syeikh Hassan Masysyat. Terdapat empat refleksi intelektual terhadap aplikasi *ijazah* tokoh iaitu penjagaan salasilah sanad, penjagaan *rijal*, teladan tradisi ulama dan kepentingan memperolehi sanad.

Kata kunci: *Ijazah*, *musnid*, sanad, *turath*, hadis.

ABSTRACT

Al-Ijazah or permission (authorization, license) is a mechanism that transcends the continuity of the transmission of the scripture of the *turath* of the hadith in order to persist between generation and generation until the present age (suggestion: *Al-Ijazah* means "permission, license, or authorization" which originally served as written records of the direct audition of a text on the part of the recipient from the transmitting authority. In the field of hadith studies, the formal transmission of a report from one authority to the next in the chain of transmission (*isnad*),

authorized by *ijazah*). In Malaysia, the preservation of the *sanad* is practised by Islamic scholars throughout every century including Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki. This paper aims to analyze the chain of transmission of turath hadiths carried by Muhammad Salih to the Malaysian scholars through his *al-thabat* work entitled *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah*. The research data were collected through content analysis and have been analyzed descriptively. The finding shows that Muhammad Salih possesses the permissions of 47 teachers which he qualified to be labeled as a Malaysian *Musnid*. This include the *ijaza* of *al-Muwatta'*, *al-kutub al-sittah*, *al-Awa'il al-Sunbuliyyah* and the hadith of *al-rahmah al-musalsal al-awwaliyyah*. The leading teacher of this scholar is Syeikh Hassan Masysyat. There are four intellectual reflections on the application of the *ijaza* namely the preservation of the chain of transmission, the protection of the narrators, the example of the tradition of scholars and the importance of acquiring the *sanad*.

Keywords: *Ijazah*, *musnid*, *sanad*, *turath*, hadith.

1. PENDAHULUAN

Al-Ijazah merupakan satu mekanisme periwayatan hadis yang diperakui dalam kalangan ahlinya. Ianya kekal dipraktiskan hingga kini sebagai alternatif mudah bagi memelihara tradisi pengucapan hadis tanpa mengabaikan etika riwayat iaitu *al-tahammul wa al-ada'* yang merupakan disiplin asal dalam pengajian hadis (al-Sakhawi, 2005). Aplikasi *ijazah* periwayatan salasilah *sanad* kitab *turath* hadis didokumentasikan secara sistematik dalam karya yang dikenali sebagai *al-thabat*.

Menurut al-Ghawri (2007), *al-thabat* merupakan kategori karya yang mengumpulkan *al-ijazat* yang telah diperolehi oleh seseorang penuntut ilmu daripada para guru bagi meriwayatkan kitab-kitab hadis. Dalam erti kata lain, *al-thabat* merupakan karya yang merekodkan *sanad* bagi kitab-kitab yang dibacakan serta didengari oleh penyusun di hadapan para guru. *Al-Thabat* turut dikenali dengan enam istilah lain iaitu *al-mashyakhah*, *al-ma'ajim*, *al-fahrasah*, *al-barnamij*, *al-musalsalat* dan *al-awa'il* (*Mawsu'ah 'Ulum al-Hadith*, 2007; al-Kattani, 1982). Kepelbagaian istilah ini adalah tidak menjejaskan maksud antara satu sama lain. Ia masih sinonim dengan konsep *al-thabat* berdasarkan intisari kandungan karya yang serupa meskipun gaya penyusunan antara satu sama lain sedikit berbeza (al-Asl, 1982).

Penyusun *al-thabat* pula dikenali sebagai *al-musnid* atau juga dikenali sebagai pengamal *sanad*. *Al-Musnid* didefinisikan secara dasarnya dalam istilah ilmu hadis sebagai seseorang yang meriwayatkan hadis dengan *sanadnya* sama ada ia mempunyai ilmu atau sekadar meriwayatkannya sahaja (al-Khatib, 1989). *Al-Musnid* juga turut dikenali sebagai perawi yang menerima dan menyampaikan hadis menerusi salah satu daripada metode-metode *al-tahammul* (*Mawsu'ah 'ulum al-hadith*, 2007). Rumusannya *al-musnid* adalah orang yang mengisnadkan hadis (Asmadi Sakat & M Fauzi, 2006). Namun menurut al-Fadani, *al-musnid* pada masa mutakhir adalah lebih tepat dirujuk kepada seseorang yang melakukan penambahan periwayatan

menerusi pengetahuan terhadap *al-masanid* dan *al-faharis* serta prihatin dalam menerima serta memiliki banyak periwayatan daripada para guru timur dan barat (al-Tarmasi, 1987). Definisi ini lebih bersesuaian dengan kondisi *al-musnid* pada masa kini kerana sanad mereka memang semakin bertambah persambungan periwayatannya antara kurun demi kurun sehingga sampai kurun semasa.

Manakala kajian-kajian yang melibatkan arena kegiatan pendokumentasian sanad ilmu-ilmu pengajian Islam dalam konteks penglibatan ilmuwan nusantara pada dasarnya ada dijalankan. Antaranya kajian M Khafidz et. al., (2016). Kajian ini berhasil dalam menyenaraikan 23 orang profil *al-musnid* Melayu nusantara dan karya *al-athbat* mereka. Beliau merumuskan komitmen mendokumentasikan sanad-sanad ilmu termasuk dalam bidang hadis adalah masih terpendil dan marginal di benua nusantara. Hanya sebahagian ilmuwan nusantara terdorong melakukannya. Namun kajian ini hanya mendetailkan profil tokoh dan penyenaian nama-nama karya *al-thabat*. Kajian ini tidak memfokuskan metode analisa kandungan terhadap karya *thabat* yang disenaraikan tersebut.

Selain itu, terdapat kajian dalam konteks yang lebih spesifik iaitu *ijazah* periwayatan sanad kitab *turath* hadis dalam batasan penglibatan ilmuwan nusantara seperti Syeikh Fahmi Zam Zam (Farhah & Phayilah, 2016), Syeikh Nuruddin Marbu Banjari (Farhah & Phayilah, 2017), Tuan Guru Haji Abdullah Lubok Tapah (Farhah, M Hasbie, Siti Murshidah, 2017) dan Syeikh Muhammad Mahfuz al-Tarmasi (Farhah & Siti Zaharah, 2018). Kajian-kajian tersebut memfokuskan profil tokoh-tokoh *al-musnid* dan membuat analisa kandungan terhadap karya-karya *al-thabat* yang disusun oleh para tokoh berkenaan.

Kajian-kajian ini secara umumnya mampu memberi dimensi baru dalam memperkenalkan jaringan ilmu agama khasnya hadis dalam konteks rangkaian sanad ilmu melibatkan ulama Malaysia dan Indonesia. Walau bagaimana pun kajian sedia ada masih terhad kepada tokoh-tokoh nusantara yang menjadi fokus penyelidikan tersebut. Sedangkan masih terdapat data-data langka berhubung dengan tokoh dan karya *al-athbat* nusantara yang lain yang bersifat eksklusif yang hanya dapat ditemui di lapangan kajian. Malah ianya hampir tidak pernah disedari kewujudannya. Justeru itu, jaringan ilmu yang melibatkan ilmuwan nusantara masih perlu berterusan diterokai dan ditonjolkan. Impak kajian antara lain turut berhasil dalam merungkai refleksi-refleksi membabitkan kepentingan penjagaan sanad ilmu hadis khususnya yang melibatkan lebih banyak lagi peranan tokoh-tokoh wilayah nusantara yang masih kekal berlangsung pada abad 21 hijrah ini.

Sehubungan dengan itu, makalah ini bertujuan untuk mendedahkan analisis penemuan aplikasi *ijazah* periwayatan salasilah sanad kitab *turath* hadis dalam konteks *Musnid* Melayu di Malaysia berdasarkan dokumentasi sebuah karya *thabat* dan tokoh terpilih iaitu *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah* susunan Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki. Karya tersebut memadai menjadi bukti empirikal

kelangsungan aplikasi *ijazah* pada abad 21 Hijrah. Di samping itu, kajian turut menjelaskan konsep *al-ijazah* dalam pengajian hadis.

1.1 Definisi dan Rukun *al-Ijazah* dalam Pengajian Hadis

Perkataan *al-ijazah* daripada sudut bahasa pada dasarnya bermaksud memberi izin kepada seseorang (N Alias et al., 2018). Istilah *al-ijazah* dalam kalangan ahli hadis pula merupakan keizinan guru kepada murid untuk meriwayatkan hadis Rasulullah ﷺ daripadanya secara lisan atau pun tulisan. Hadis yang diijazahkan tersebut sama ada terdiri daripada satu hadis, atau semua hadis yang dibukukan tanpa mengambil kira buku tersebut susunan guru atau susunan orang lain yang merupakan periwayatan peribadi guru (Ibn al-Salah, 1986; al-Sakhawi, 2005). Manakala *al-ijazah* dalam aplikasi umum merupakan deklarasi keizinan guru kepada murid untuk meriwayatkan material yang pernah didengarinya atau yang dibacakan atau penulisan beliau tanpa pembacaan atau pendengaran di hadapannya dalam semua bidang ilmu (al-^cAmrani, 1983).

Proses pengijazahan lazimnya melibatkan empat rukun iaitu *al-mujiz* (guru sebagai pemberi *al-ijazah*), *al-mujaz lah* (murid sebagai penerima *al-ijazah*), *al-mujaz bih* (material yang diijazahkan) dan lafaz keizinan yang menunjukkan *al-ijazah* (al-Hafnawi, 1991; *Mawsu'ah 'Ulum al-Hadith*, 2007) atau kaedah *al-ijazah* (Ibn al-^cImadiyyah, 2008).

Kelayakan yang sewajarnya bagi seseorang *al-mujiz* adalah berkeahlian dalam bidang atau perkara yang hendak diijazahkan tersebut (Ibn al-Salah, 1986; al-Sakhawi, 2005). Selain itu, *al-mujiz* turut perlu menepati syarat *'adil* seperti terkenal kesolehan dan *dabit* iaitu teliti terhadap sebarang perubahan dalam periwayatannya (al-Azhari, 2008). Manakala kelayakan paling kurang bagi *al-mujiz* ialah mengetahui makna *al-ijazah* secara umum. Dengan perkataan lain, *al-mujiz* memahami bahawa beliau telah meriwayatkan sesuatu dan maksud pengijazahannya pula adalah keizinan beliau secara peribadi kepada orang lain untuk meriwayatkan perkara yang sama yang telah diriwayatkan olehnya. Selain itu, *al-ijazah* yang diaplikasikan mesti selaras dengan jenis-jenis *ijazah* yang terdapat dalam metode ini (al-Sakhawi, 2005).

Perkara-perkara yang diakui untuk dijadikan material pengijazahan lazimnya terdiri daripada hadis-hadis atau kitab-kitab yang telah diperolehi oleh *al-mujiz* menerusi metode *tahammul* seperti *al-sama'*, *al-qira'ah* atau *al-ijazah*. Pengijazahan perkara yang diperolehi menerusi *al-sama'* dan *al-qira'ah* sering disebut dengan *ijazah masmu'ah*. Manakala pengijazahan perkara yang diperolehi menerusi metode *al-ijazah* pula dikenali dengan *ijazat al-mujaz* (Ibn al-^cImadiyyah, 2008). *Ijazah masmu'ah* diterima aplikasinya oleh ulama tanpa khilaf berbanding dengan *ijazat al-mujaz*. Terdapat penolakan oleh sebahagian ulama terhadap *ijazat al-mujaz* tetapi pandangan yang diterima ialah *ijazah* ini dibenarkan untuk dipraktikkan. Seterusnya dalam satu perspektif lain, kesemua hadis-hadis atau kitab-kitab yang terlibat sebagai *al-mujaz bih* perlu dinyatakan dengan jelas oleh *al-mujiz* ketika proses pengijazahan (al-Sakhawi, 2005).

Proses pengijazahan dianggap lengkap apabila lafaznya jelas menunjukkan *al-ijazah*. Sebagai contoh *al-mujiz* menyatakan “saya mengijazahkan kepada engkau agar meriwayatkan daripada saya kitab *al-Bukhari*.” (al-Hafnawi, 1991) Atau contoh lain iaitu “saya mengijazahkan kepada engkau kesemua yang terkandung dalam *fihris* saya”. Lafaz *ijazah* ini lazimnya dipraktikkan secara lisan (*ijazah mushafah*) atau tulisan (*ijazah mukatabah*) atau kedua-duanya sekali (al-Sakhawi, 2005; Ibn Hajar al-^cAsqalani, 1999).

1.2 Jenis dan Fungsi *al-Ijazah*

Kepelbagaian aplikasi *al-ijazah* berdasarkan empat rukun dalam kalangan ilmuwan melahirkan sembilan jenis *al-ijazah*. Jenis-jenis tersebut ialah *ijazah mu'ayyan li mu'ayyan* iaitu syeikh menentukan secara khusus *al-mujaz* (penerima *ijazah*) dan kitab yang diijazahkan, *ijazah mu'ayyan fi ghayr mu'ayyan* iaitu seseorang selaku *al-mujaz lah* (penerima *ijazah*) sahaja ditentukan tanpa menentukan perkara yang diijazahkan (*mujaz bih*), *ijazat al-^cumum* iaitu kedua-dua *al-mujaz bih* dan *al-mujaz lah* disebut secara umum, *al-ijazah li al-ma'adum* iaitu *ijazah* kepada yang tidak lahir lagi semasa pengijazahan diberikan, *ijazah li al-majhul* atau *bi al-majhul* iaitu menyebut nama *al-mujaz lah* atau *al-mujaz bih* secara samar (al-^cIraqi, 1993).

Seterusnya jenis *al-ijazah al-mu'allaqah bi shart* iaitu pengijazahan dengan lafaz syeikh yang bersyarat, *ijazah li al-tifl* (kanak-kanak belum *mumayyiz*), *ijazah ma lam yasma'c* iaitu *ijazah* perkara yang tidak ditahammulkan seperti syeikh berkata “saya mengijazahkan engkau *Sahih al-Bukhari*” sedangkan beliau sebenarnya tidak pernah memperolehi riwayat kitab tersebut menerusi mana-mana metode *tahammul* dan *ijazat al-mujaz* iaitu ia diterjemahkan dengan ungkapan “saya mengijazahkan kepada engkau apa yang telah diijazahkan kepada saya”.

Kesemua jenis *al-ijazah* ini tidak disepakati aplikasinya dalam kalangan ulama kecuali *ijazah mu'ayyan li mu'ayyan* dan *ijazah ghayr al-mua'yyan li mu'ayyan*. Kedua-duanya diterima pelaksanaannya oleh kebanyakan ulama. Namun secara komparatif, *ijazah mu'ayyan li mu'ayyan* dianggap jenis *al-ijazah* yang lebih baik daripada *ijazah ghayr al-mua'yyan li mu'ayyan* dan keseluruhan jenis-jenis *ijazah* yang lain. Antara jenis *ijazah* yang lemah tetapi popular diaplikasikan oleh ilmuwan ialah *al-ijazah* untuk kanak-kanak belum *mumayyiz*. Menurut pemerhatian sesetengah ahli hadis seperti Ibn al-Salah (m.643H/1245M), al-Nawawi (m.656H/1258M), Ibn Hajar al-^cAsqalani (m.852H/1448M) dan al-Suyuti (m.911H/1505M) bahawa *ijazah* jenis ini masih relevan sebagai mekanisme kelangsungan salasilah *sanad* yang merupakan keistimewaan khusus umat Islam (*Mawsu'ah^c Ulum al-Hadith*, 2007).

Justeru itu, *al-ijazah* pada dasarnya adalah berfungsi sebagai satu mekanisme periwatan hadis yang diperakui dalam kalangan ahlinya. Ianya kekal dipraktikkan hingga kini sebagai alternatif mudah bagi memelihara tradisi pengucapan hadis tanpa etika riwayat yang merupakan disiplin asal dalam pengajian hadis (al-Sakhawi, 2005).

2. METODOLOGI KAJIAN

Makalah ini bertujuan untuk menganalisis rantaian salasilah sanad yang diijazahkan oleh Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki kepada responden; Maulana Mansor bin Isma'il menerusi karya *al-thabat* susunan beliau berjudul *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah*. Ijazah sanad yang direkodkan dalam karya tersebut hampir tidak pernah ditonjolkan sedangkan ianya penting dalam aspek pengenalan salah satu nasab ilmu agama khususnya hadis yang masih tidak terjejas persambungan salasilahnya dalam konteks jaringan ilmuwan tempatan dengan ilmuwan Mekah. Data-data kajian dikumpulkan secara analisa kandungan terhadap karya tersebut. Analisis data dilakukan secara historikal dan deskriptif. Skop kajian tertumpu kepada salasilah sanad kitab *turath* hadis atau ilmu hadis.

3. HASIL DAN PERBINCANGAN

Terdapat lima hasil kajian yang diperbincangkan sebagaimana berikut.

3.1 Deklarasi Pengijazahan

Data-data pengijazahan yang dideklarasikan dalam konteks sample kes kajian ini adalah diringkaskan sepertimana dalam jadual 1.0.

Jadual 1.0 Rukun Ijazah Responden

RUKUN AL-IJAZAH	SAMPEL KES KAJIAN
<i>Al-Mujiz</i> (Pemberi Ijazah)	Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki
<i>Al-Mujaz</i> (Penerima Ijazah)	Maulana Mansor bin Isma'il
<i>Al-Mujaz bih</i> (Perkara yang diijazah)	Semua Ilmu Periwiyatan Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki secara pernyataan <i>ijazah</i> umum mutlak menerusi <i>munawalah</i> berperantaraan <i>Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah</i> .
Kaedah dan lafaz <i>ijazah</i>	<i>Ijazah mu'ayyan fi ghayr mu'ayyan</i> secara lisan dan tulisan dan <i>munawalah</i> karya <i>thabat</i>

Data-data yang tertera dalam jadual 1.0 adalah bersumberkan teks *ijazah* yang terdapat dalam *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah*. Teks *al-ijazah* menunjukkan Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki menyatakan nama selaku *al-mujiz* dalam proses pengijazahan ini. Beliau menggunakan frasa *أن أجزه* dalam teks *al-ijazah*. Teks *al-ijazah* juga memaparkan nama responden iaitu Mansoor bin Isma'il sebagai *al-mujaz*

lah. Identiti *al-mujaz lah* dapat dikesan bertepatan dengan frasa dalam teks *ijazah* iaitu (M Salih, n.d):

فقد طلب مني الفاضل الأستاذ الكامل منصور بن إسماعيل فلفلاني أن أجيزه ...

Maksudnya: “Telah memohon dariku oleh *al-fadil al-ustaz al-kamil Mansoor bin Isma'il* agar mengijazahkan dia...”

Teks *ijazah* turut menyatakan *al-mujaz bih* iaitu perkara yang *diijazah* adalah semua ilmu periwayatan Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki. Ia tanpa mengambil kira sama ada metode periwayatan ilmu tersebut diterima secara *al-qira'ah* (bacaan), *al-sama'* (pendengaran) mahu pun *al-ijazah* antara tokoh dengan guru-guru beliau. Terma-terma deklarasi seperti ini adalah dikenali sebagai *ijazah* umum mutlak. Oleh sebab itu, tokoh menggunakan frasa *إجازة عامة ومطلقة* dalam teks *ijazah* (M Salih, n.d).

Pernyataan nama *al-mujiz* dan *al-mujaz lah* yang ditentukan serta *al-mujaz bih* pula ditetapkan sebagai umum menyebabkan kualiti *ijazah* ini berada dalam kategori *ijazah mu'ayyan fi ghayr mu'ayyan*. Ini adalah kerana ia bertepatan dengan pentakrifan *ijazah* jenis ini yang bermaksud *al-mujaz lah* iaitu penerima *ijazah* sahaja ditentukan tanpa menentukan perkara yang *diijazahkan* (*mujaz bih*). Manakala penggunaan karya *al-thabat* iaitu *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah* sebagai kitab yang dihulurkan oleh *al-mujiz* kepada *al-mujaz lah*; menjadikan proses ini pengijazahan ini juga termasuk jenis *ijazah* secara *munawalah*. Ini adalah kerana ia bertepatan dengan pentakrifan *ijazah* jenis ini yang bermaksud guru memberi atau menghulurkan kepada murid beberapa hadis atau kitab untuk diriwayatkan. Selain itu, deklarasi pengijazahan yang direkodkan tersebut turut menunjukkan ianya merupakan *ijazah* secara bertulis. Seterusnya data-data pengijazahan yang dikenal pasti tersebut dianalisis secara lanjut dalam perbincangan berikut.

3.2 Profil Tokoh *al-Mujiz* (pemberi *ijazah*)

Dapatan menunjukkan Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki adalah tokoh pengamal sanad atau *al-musnid* dalam konteks makalah ini. Beliau berperanan memberi keizinan meriwayatkan salasilah sanad ilmu beliau kepada responden. Sejajar dengan itu, beliau dikenal pasti sebagai *al-mujiz* (M Salih, n.d).

Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki merupakan tokoh ilmuwan kelahiran Mekah tetapi berketurunan Melayu, Kelantan, Malaysia. Bapa tokoh iaitu Syeikh Uthman Jalal al-Din adalah salah seorang ulama nusantara yang tersohor serta dikenali sebagai pengasas Pondok Penanti (Madrasah Manabi' al-'Ulum) dan anak murid kepada ulama handalan Kelantan iaitu Tok Kenali. Bapa Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki pernah berhijrah ke Mekah bertujuan untuk menuntut ilmu. Justeru dalam tempoh hijrah tersebut, tokoh telah dilahirkan di Mekah iaitu pada tahun 1928M. Tokoh

memiliki kerakyatan Arab Saudi serta juga telah meninggal dunia di Mekah pada tahun 2012M dalam usia 84 tahun (M Khafidz et. al. 2016).

Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki pernah berkhidmat sebagai tenaga pengajar ilmu agama di Madrasah Dar al-'Ulum al-Diniyyah, Mekah selama sembilan tahun iaitu bermula pada tahun 1375H sehingga 1384H. Dalam konteks Malaysia, tokoh merupakan Nazir kepada Madrasah Manabi' al-'Ulum, Penanti, Pulau Pinang dan dikenali sebagai salah seorang pemimpin utama Jamaah Tablig tempatan (M Salih, n.d).

Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki menuntut ilmu di Mekah secara metodologi *talaqqi* dan bersanad. Dalam erti kata lain, tokoh mempelajari ilmu secara membaca, mendengar dan mengambil periwayatan *ijazah* sanad daripada ilmuwan handalan Mekah. Tokoh menyenaraikan 47 orang guru *qira'ah* dan *ijazah* beliau. Antara yang paling utama yang mempengaruhi keilmuan tokoh adalah bapa beliau iaitu Syeikh 'Uthman Jalal al-Din bin Muhammad bin 'Abd al-Samad. Lain-lain guru *talaqqi* tokoh yang utama adalah Syeikh Hasan al-Masysyat, Syeikh Hasan bin Muhammad Sa'id al-Yamani (Mufti Terengganu), Syeikh Salih bin Idris al-Makki al-Malayuwi, Sayyid Muhammad al-Mustafa al-Syanqiti al-Makki (tenaga pengajar Madrasah Dar al-'Ulum al-Diniyyah, Mekah), Syeikh 'Alawi al-Maliki (tenaga pengajar di Masjid al-Haram dan Madrasah al-Falah, Mekah), Syeikh Yasin 'Isa al-Fadani (*Musnid al-Dunya* dan mudir Madrasah Dar al-'Ulum al-Diniyyah cawangan Mekah) dan Syeikh 'Abd al-Qadir al-Mandili al-Makki (tenaga pengajar di Masjid al-Haram, Mekah) (M Salih, n.d).

Berdasarkan jumlah guru *ijazah* Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki yang ramai iaitu 47 orang, tokoh adalah layak digelar *Musnid* Malaysia dan memiliki sanad yang tinggi. Justifikasi ini dirumuskan oleh Muhammad Husni Ginting al-Langkati (M Khafidz et al, 2016). Rumusan ini juga didapati relevan dengan pentakrifan *musnid* oleh al-Fadani sebagaimana yang dijelaskan sebelum ini dalam konteks memiliki banyak periwayatan ilmu daripada para guru.

3.3 Profil *al-Mujaz lah* (penerima *ijazah*)

Maulana Mansor bin Isma'il merupakan salah seorang ilmuwan Malaysia yang berkesempatan menyambung *ijazah* periwayatan salasilah sanad ilmu menerusi perantaraan Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki. Beliau dikenal pasti sebagai penerima *ijazah* atau *al-mujaz* dalam konteks makalah ini. Berikut diperkenalkan biodata ringkas Maulana Mansor bin Ismail (M Salih, n.d).

Maulana Mansor bin Ismail dilahirkan pada 6 Disember pada tahun 1961 di Raden-mas, Singapura. Pendidikan tertinggi beliau ialah shahadah 'alamiyyah daripada Jami'ah Islamiyyah, Karachi, Pakistan yang diperolehinya pada tahun 1995. Beliau merupakan timbalan mudir Madrasah Miftahul Ulum semenjak daripada tahun 1996. Beliau juga merupakan seorang penghafal al-Quran. Selaku tenaga pengajar bagi *Sahih al-Bukhari*, jilid dua, Miftahul Ulum,

beliau berpengalaman mengkhatamkan *al-sama'* dan *al-qira'ah* kitab tersebut sebanyak sembilan kali bermula tahun 2003 (Maulana Mansoor, temubual, 10 Mac, 2012).

Madrasah Miftahul Ulum pula dikenali sebagai institusi yang mengeluarkan sijil shahadah dalam bidang pengajian Islam dan bahasa Arab bagi para murid yang berjaya menamatkan pengajian tersebut selama lapan tahun. Jurusan pengajian Islam dan bahasa Arab atau juga dikenali dengan kelas 'alim' adalah mengikuti manhaj pengajian Deoband (Maulana Hamid, temubual, 15 Februari 2012) iaitu khususnya dalam memperkenalkan pengajian yang dikenali dengan *dawrah* hadis *al-kutub al-sittah* dan lain-lain lagi kitab hadis terpilih. Pengajian kitab-kitab hadis dalam *dawrah* tersebut berteraskan pembelajaran secara *bersanad*. Madrasah ini merupakan salah sebuah institusi pengajian Islam yang telah beroperasi hampir 23 tahun bermula tahun 1995 sehingga kini. Madrasah ini terletak dalam kawasan Masjid Jamek, Bandar Baru Seri Petaling, Kuala Lumpur (Farhah, 2014).

3.4 Profil *al-Mujaz bih* (perkara yang diijazahkan)

Al-mujaz bih atau perkara yang diijazahkan oleh Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki kepada Maulana Mansor bin Ismail adalah semua ilmu periwayatan tokoh yang bersambungan salasilah sanadnya berdasarkan kitab *al-thabat* yang berjudul *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah*. Dengan erti kata lain, *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah* yang juga merupakan karya kutipan lapangan kajian ini adalah merupakan kitab asli yang diijazahkan kepada responden kajian iaitu Maulana Mansor bin Isma'il daripada Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki. Perkara-perkara yang diijazah dalam konteks pengijazahan salasilah sanad kitab *turath* hadis atau ilmu hadis adalah seperti berikut (M Salih, n.d):

a. *Ijazah Salasilah Sanad Hadis al-Rahmah al-Musalsal bi al-Awwaliyyah*

Salasilah pertama yang dinyatakan dalam *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah* adalah salasilah sanad hadis *al-rahmah al-musalsal al-awwaliyyah*. Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki mendahului mengijazahkan salasilah sanad hadis ini atas dasar harapan dan doa agar murid yang menerima *ijazah* ini (*al-mujaz*) dapat beriltizam dengan sifat rahmat atau belas ihsan atau pengasih terutamanya terhadap dirinya sendiri terlebih dahulu bertunjangan ketakwaan kepada Allah ﷻ diikuti selebihnya terhadap orang-orang lain dengan memberi nasihat-nasihat yang merupakan bahagian daripada asal agama. Justifikasi ini adalah berkaitan dengan intisari makna *al-rahmah* yang terdapat pada hadis tersebut iaitu (M Salih, n.d):

عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِي قَابُوسَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-: ((الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمَكُم مَّن فِي السَّمَاءِ))

Maksudnya: *Diriwayatkan dari 'Amru bin Dinar –rahimahullah-, dari Abi Qabus –rahimahullah-, dari 'Abdullah bin 'Amru –radhiyallahu 'anhu- yang menceritakan; Rasulullah –sallallahu 'alaihi wasallam- bersabda; “Orang-orang yang pengasih akan dikasihi oleh Tuhan ar-Rahman (Tuhan yang maha pengasih). Kasihanilah orang yang di bumi, nescaya akan kasih kepada kamu orang yang di langit”*. Sunan at-Tirmidhi. *Kitab al-birr wa sillah 'an rasulillah salla Allahu 'alayhi wassalam, bab ma ja'a fi rahmah al-muslimin*. No hadis: 1924. al-Imam al-Tirmidhi (n.d) menyatakan: “Hadis ini adalah *Hasan Sahih*.”

Menurut al-Nadwi (2001), periwayatan hadis *musalsal bi al-awwaliyyah* merupakan satu tradisi dalam kalangan ulama hadis sebelum meriwayatkan lain-lain *sanad* periwayatan ilmu-ilmu Islam. Istilah *musalsal bi al-awwaliyyah* pula bermaksud setiap perawi apabila meriwayatkan hadis ini kepada perawi selepasnya; beliau akan menyebut " hadis ini adalah hadis pertama yang saya dengar dari guru saya". Ungkapan ini bertalian disebut sehingga sampai kepada perawi bernama Sufyan bin 'Uyainah.

Seterusnya Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki turut menjelaskan punca hadis ini ditentukan sebagai hadis *al-rahmah al-musalsal al-awwaliyyah* iaitu yang pertama kali didengari oleh seseorang perawi. Ia adalah atas dasar nisbah sifat rahmah kepada makhluk yang terawal sekali diciptakan iaitu cahaya Rasulullah ﷺ. Justeru baginda ﷺ yang mendapat jolokan rahmat seluruh alam ini jelas merupakan sesuatu yang terawal disandarkan dalam rangkaian salasilah penciptaan makhluk. Atas dasar itu hadis ini menurut ulama adalah menepati istilah *al-rahmah al-musalsal al-awwaliyyah* (M Salih, n.d).

Jadual 1.2 Salasilah Sanad Hadis *al-Rahmah al-Musalsal bi al-Awwaliyyah*

Bil Rijal	Nama Perawi
1	Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki
2	Syeikh Hasan al-Masysyat
3,4,5,6,7	Syeikh Hamdan & Syeikh Muhammad Hasyim al-Fawti & Syeikh 'Umar Hamdan & Syeikh 'Abd al-Sattar & Syeikh Muhammad 'Abd al-Hayy al-Kattani
8	Syeikh Muhammad Falih al-Mihnawi al-Zahiri
9	Abu Hafs al-'Atar
10	Abu Hasan 'Ali bin 'Abd al-Barr al-Wanani al-Syafi'i
11	Al-burhan Ibrahim bin Muhammad al-Namrasi
12	Al-Imam 'Aiyd bin 'Ali al-Namrasi

13	Al-Imam 'Abd Allah bin Salim al-Basri
14	Al-Syams al-Babili
15	Al-Syihab Ahmad bin Muhammad al-Syalabi
16	Al-Jamal Yusuf bin Zakariyya
17	Al-burhan Ibrahim 'Ali al-Qalqasyandi
18	Abu al'Abbas Ahmad bin Muhammad al-Maqdisi al-Wasiti
19	Al-Khatib Sadr al-Din Muhammad bin Muhammad al-Maidumi
20	Al-Najib 'Abd al-Latif bin 'Abd al-Mun'im al-Harrani
21	Al-Hafiz Abu al-Faraj 'Abd al-Rahman bin 'Ali al-Jawzi
22	Abu Sa'id Isma'il bin Abi Salih
23	Abu Salih Ahmad bin 'Abd al-Mulk al-Muazzin
24	Muhammad Ibn Ziyān bin Mahmisy
25	Abu Hamid Ahmad bin Muhammad bin Yahya bin Bilal al-Bazzaz
26	Sufyan bin 'Uyainah
27	'Amr bin Dinar
28	Abu Qabus Mawla 'Abd Allah bin 'Amru al-'As
29	'Abd Allah bin 'Amru al-'As
30	Rasulullah ﷺ

Jadual 1.2 menunjukkan terdapat 30 orang *rijal* yang terlibat meriwayatkan hadis *al-rahmah al-musalsal bi al-awwaliyyah* dalam konteks periwayatan tokoh.

b. Ijazah Periwayatan Salasilah Sanad Kitab *Turath* Hadis

Seterusnya tokoh menyatakan sumber iaitu guru *ijazah* periwayatan salasilah *sanad* terhadap lapan buah kitab *turath* dalam bidang ilmu hadis sebagaimana tertera dalam jadual 1.3 berikut.

Jadual 1.3 Nama Kitab *Turath* Hadis dan Guru *Ijazah*

Bil.	NAMA KITAB <i>TURATH</i> HADIS	GURU IJAZAH
1.	<i>Al-Muwatta'</i>	Syeikh Hasan al-Masysyat
2.	<i>Sahih al-Bukhari</i>	Syeikh Hasan al-Masysyat
3.	<i>Sahih Muslim</i>	Syeikh Hasan al-Masysyat
4.	<i>Sunan Abi Dawud</i>	Syeikh Hasan al-Masysyat
5.	<i>Sunan al-Tirmidhi</i>	Syeikh Hasan al-Masysyat
6.	<i>Sunan al-Nasa'i</i>	Syeikh Hasan al-Masysyat
7.	<i>Sunan Ibn Majah</i>	Syeikh Hasan al-Masysyat
8.	<i>Al-Awa'il al-'Ajluniyyah</i>	Syeikh Hasan al-Masysyat

Jadual 1.3 menunjukkan Syeikh Hasan al-Masysyat (1317H-1399H) merupakan guru riwayat utama kepada Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki khasnya dalam konteks *kutub al-sittah*, kitab *Al-Awa'il al-'Ajluniyyah* dan juga hadis *al-rahmah al-musalsal bi al-awwaliyyah* berdasarkan jadual 1.2.

Syeikh Hasan al-Masysyat (1317H-1399H) merupakan tokoh ulama kelahiran Mekah. Nama penuh beliau adalah Hasan bin Muhammad bin 'Abbas bin 'Ali bin 'Abd al-Wahid al-Masysyat al-Makki al-Maliki. Syeikh Hasan al-Masysyat (1317H-1399H) juga merupakan penuntut Madrasah al-Sawlatiyyah, Mekah. Beliau melanjutkan pengajian di madrasah ini bermula pada tahun 1329H. Al-Mar'asyli menyenaraikan 17 orang guru beliau. Antaranya ialah 'Umar Hamdan al-Mahrasi dan Muhammad 'Ali al-Maliki. Pada tahun 1344H beliau telah diizinkan serta dilantik menjadi tenaga pengajar di Madrasah al-Sawlatiyyah dan juga Masjid al-Haram, Mekah. Selain itu, beliau turut terlibat menjawat jawatan antaranya adalah sebagai Timbalan Ketua Mahkamah Besar Mekah pada tahun 1365H dan Kadi Mekah pada tahun 1367H. Manakala pada tahun 1372H pula beliau dilantik sebagai ahli Majlis Syura (al-Mar'ashli, 2002).

Ketokohan Syeikh Hasan al-Masysyat (1317H-1399H) dalam bidang keilmuan Islam terserlah menerusi penghasilan 15 buah karya. Al-Mar'asyli menyenaraikan secara lengkap nama-nama 15 karya tersebut dan merumuskan kesemuanya jelas bermanfaat dalam pelbagai disiplin ilmu antaranya bidang tauhid, hadis, mustalah hadith, fiqh dan usul fiqh, faraid, sirah, biografi, mantik dan pedoman nasihat. Syeikh Hasan al-Masysyat (1317H-1399H) turut mengarang sebuah karya dalam kategori *al-thabat*. Karya ini berjudul *al-Irsyad fi Dhizkr ba'd Ma Li min al-Ijazah wa al-Isnad*. Karya *thabat* ini menjadi dokumentasi penting dalam pewarisan

ijazah salasilah sanad menerusi perantaraan beliau berantaian sehingga kepada para guru beliau serta seterusnya sampai kepada pengarang ilmu-ilmu turath pengajian Islam (al-Mar'ashli, 2002).

Bersumberkan karya *thabat* ini, Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki dapat menyenaraikan mata rantai salasilah sanad kitab *turath* hadis yang diperolehi secara *ijazah* daripada Syeikh Hasan al-Masyat (1317H-1399H) dalam *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah*. Namun beliau menyenaraikan salasilah sanad secara lengkap hanya kepada dua kitab sahaja iaitu *al-Muwatta'* dan *Sahih al-Bukhari* dalam *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah*. Ia sebagaimana tertera dalam jadual 1.4 dan jadual 1.5 berikut.

Jadual 1.4 Salasilah Sanad Kitab *al-Muwatta'*

Bil Rijal	Nama Perawi
1	Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki
2	Syeikh Hasan al-Masyat
3	Syeikh Muhammad Hasyim al-Fawti & Syeikh Habibullah
8	Syeikh Muhammad Falih al-Mihnawi al-Zahiri
9	Syeikh al-Islam Muhammad bin 'Ali al-Khattabi
10	Abu Hafs al-'Attar al-Makki
11	Syeikh Salih al-Fullani al'Umari
12	Mu'ammarr Muhammad bin Sinah al-Fullani al-'Umari
13	Muhammad bin 'Abd Allah al-Wuulati
14	Syeikh Sa'id bin Ibrahim al-Jaza'iri
15	Abu 'Uthman Sa'id bin Ahmad al-Muqri
16	Abu 'Abd Allah Muhammad bin Muhammad bin 'Abd al-Jalil al-Tunisi
17	Al-Imam Ibn al-Marzuq al-Hafiz
18	Ayahnya
19	Datuknya

20	Muhammad bin Jabir al-Wadi Asyi
21	'Abd Allah bin Muhammad al-Ta'I al-Qurtubi
22	Abu al-'Abbas Ahmad bin Yazid al-Qurtubi
23	Muhammad bin 'Abd al-Haq al-Khazraji
24	Muhammad bin Faraj Maula ibn al-Tala' al-Qurtubi
25	Al-Qadi Yunus bin Mughith al-Qurtubi
26	Abu 'Isa Yahya bin 'Abdullah bin Yahya bin Abi Yahya al-Qurtubi
27	Abu Marwan 'Abaidullah ibn Yahya bin Yahya
28	Yahya bin Yahya
29	Ziyad bin 'Abd al Rahman Syabtun
30	Malik bin Anas al-Asbahi

Jadual 1.4 menunjukkan terdapat 30 orang *rijal* yang terlibat meriwayatkan kitab *al-Muwatta'* dalam konteks periwayatan tokoh.

Jadual 1.4 Salasilah *Sanad* Kitab *Sahih al-Bukhari*

Bil <i>Rijal</i>	Nama Perawi
1	Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki
2	Syeikh Hasan al-Masyat
3	Muhammad bin 'Abd al-Hayy al-Kattani
8	Abi Al-Makaram 'Abd al-Kabir
9	Syeikh 'Abd al-Ghani bin Abi Sa'id al-dihlawi
10	Syeikh Abi Sa'id
11	Syeikh 'Abd 'Aziz al-Dihlawi
12	Syeikh 'Abd al-'Azizal-Dihlawi
13	Syeikh Ahmad Waliyy Allah al-Dihlawi

14	Abi Tahir Muhammad bin Ibrahim al-Kurani
15	Ibrahim al-Kurani
16	Najm al-Din Muhammad in Muhammad al-Ghazzi al-'Amiri al-Dimasyqi
17	Syeikh Badr al-Din
18	Al-Qadi Zakariyya al-Ansari
19	Ahmad bin Hajar al-'Asqalani
20	Ibrahim bin Ahmad al-Tanukhi
21	Abi al-'Abbas Ahmad ibn Abi Talib al-Hajjar
22	Al-Siraj al-Hussayn ibn al-Mubarak al-Zabidi
23	Abi al-Waqt 'Abd al-Awwal bin 'Isa al-Sajazi al-Harawi
24	Abi al-Husayn al-Dawudi
25	Muhammad bin Ahmad al-Rida
26	Muhammad bin Yusuf al-Farbari
27	Al-Imam Abi 'Abd Allah Muhammad bin Isma'il al-Bukhari

Jadual 1.5 menunjukkan terdapat 27 orang *rijal* yang terlibat meriwayatkan kitab *Sahih al-Bukhari* dalam konteks periwayatan tokoh.

3.5 Refleksi Intelektual Pengijazahan

Seterusnya analisa kandungan terhadap *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah* turut merumuskan bahawa terdapat empat refleksi utama yang memberi makna keintelektualan terhadap kegiatan pengijazahan periwayatan salasilah sanad kitab turath hadis sebagaimana yang diaplikasikan oleh Tuan Guru Muhammad Salih bin Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki dalam perbincangan makalah ini. Empat refleksi intelektual tersebut adalah penjagaan salasilah sanad, penjagaan *rijal*, teladan tradisi ulama dan kepentingan memperoleh sanad (M Salih, n.d)..

a. Penjagaan Salasilah Sanad

Kegiatan pengijazahan berupaya meneruskan kelangsungan penjagaan salasilah sanad ilmu-ilmu agama (M Salleh, n.d.). Penjagaan dalam erti kata sebenar adalah kelangsungan

pengekalannya perwayatan salasilah sanad agar terus bersambungan dengan tokoh-tokoh fundamental Islam merangkap penyusun karya-karya turath hadis muktabar yang relevan pada setiap zaman seperti Imam Malik bin Anas, Imam al-Bukhari dan lain-lain lagi. Semua manfaat ini dapat diperolehi menerusi keprihatinan ilmuwan Islam mengaplikasikan *al-ijazah* untuk tujuan tersebut. Ia adalah mekanisme standard yang dipraktikkan dalam kalangan ilmuwan Islam (al-Azhari, 2008).

b. Penjagaan *Rijal*

Salasilah sanad yang diijazahkan tersebut adalah terdiri daripada nama-nama *rijal* yang masih dapat dipelihara sehingga kini (M Salleh, n.d.). Ia rentetan daripada usaha dokumentasi aplikasi *al-ijazah* secara sistematik menerusi karya *thabat* seperti *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah*. Dokumen-dokumen *ijazah* yang direkodkan dalam karya ini merupakan faktor utama yang menyebabkan nama-nama perawi sebagai mata rantai salasilah sanad kitab-kitab *turath* hadis tidak lenyap ditelan zaman.

c. Teladan tradisi ulama

Seterusnya tokoh memperincikan bahawa penjagaan salasilah sanad kitab *turath* dan penjagaan nama-nama *rijal* merupakan satu tradisi yang diusahakan dalam kalangan ulama Islam. Ia merupakan antara bentuk sumbangan yang masih dilakukan antara para ilmuwan dan anak murid mereka. Ia dilakukan atas dasar harapan beroleh kebahagiaan dan keberuntungan menerusi ikatan sanad. Kebahagiaan dan keberuntungan ini teretus untuk dicapai atas keyakinan bahawa ilmu-ilmu Islam yang muktabar adalah sesuatu yang mempunyai sanad yang bersambung dengan Nabi Muhammad ﷺ (M Salleh, n.d.).

Berdasarkan paradigma pemikiran ini, ilmuwan Islam bersilih ganti mengijazahkan perwayatan salasilah sanad kitab *turath* hadis yang dimiliki kepada anak murid mereka pada setiap zaman. Praktis ini dapat menyempurnakan ikatan pertautan sanad antara mereka dengan baginda ﷺ. Ia merupakan komitmen konsisten yang diteladani daripada tradisi ulama Islam pada setiap zaman (Abd al-Fattah, 1992).

d. Kepentingan Memperolehi Sanad

Tokoh turut menyenaraikan dua petikan kata-kata ilmuwan Islam yang menonjolkan kepentingan sanad sebagai salah satu syiar keunggulan umat Nabi Muhammad ﷺ iaitu (M Salleh, n.d.):

- i. Abdullah Ibn al-Mubarak RA (w.181H) dipetik berkata: "*Sanad adalah sebahagian daripada agama, jika tidak kerana sanad nescaya akan berkata sesiapa jua tentang apa sahaja (menurut kemahuannya).*"

- ii. Muhammad bin Hatim bin al-Mazfar (m.246H/860M) dipetik berkata: "Sesungguhnya Allah ﷻ telah memuliakan umat ini dan melebihkannya dengan isnad. Tidak seorang pun dari umat umat-umat terdahulu dan yang akan datang diberikan isnad."

Berdasarkan dua petikan kata-kata di atas, tokoh menyimpulkan mencari dan memperolehi *sanad* sebagai suatu kegiatan yang masih penting dan merupakan jarak terdekat untuk mendekati sumber-sumber keilmuan Islam. Kajian turut mendapati petikan kata-kata tersebut adalah malar hijau kerana kerap dinukilkan dalam karya *al-thabat*. Kekekapan nukilan ini menunjukkan persepakatan ilmuwan Islam akan kepentingan memperolehi *ijazah* sanad ilmu-ilmu *turath* berperantarakan karya-karya *turath* muktabar terutama hadis. Ianya supaya identiti sistem ilmu Islam kekal dipengaruhi oleh mekanisme bersanad dan berantailan sehingga menjejaki kemuncak sumbernya iaitu Nabi Muhammad ﷺ (al-Azhari, 2008).

4. KESIMPULAN

Fenomena periwayatan kitab *turath* hadis secara *bersanad* ini bermula umumnya pada kurun keenam Hijrah hingga kini (al-Mar'ashli, 2002). Proses ini membawa implikasi persambungan *sanad* kepada penyusun kitab *turath* hadis yang seterusnya secara tidak langsung menyampaikan *sanad* tersebut kepada Rasulullah ﷺ. Oleh yang demikian, praktis ini dapat menyempurnakan ikatan pertautan antara mereka dengan baginda ﷺ (Abd al-Fattah, 1992). Selain *al-sama'* dan *al-qira'ah*, terdapat juga metode penyambungan salasilah sanad hadis yang lebih mudah tanpa perlu membaca hadis di hadapan guru atau mendengar bacaannya iaitu *al-ijazah* (Nur al-Din 'Itr, 1992).

Berdasarkan justifikasi itu, *al-ijazah* merupakan metode periwayatan ilmu yang masih masyhur diaplikasikan terutamanya pada masa kini. Kesempatan bertemu guru dalam pertemuan yang singkat menyebabkan metode *al-ijazah* sentiasa relevan untuk diamalkan dalam konteks periwayatan salasilah sanad kitab *turath*. Tambahan pula, kesahan persambungan salasilah sanad menerusi metode ini juga adalah jarang dapat dipertikaikan apabila ia memenuhi kriteria-kriteria tertentu yang melibatkan kejelasan empat rukun pengijazahan. Ia terdiri daripada nama *al-mujiz*, nama *al-mujaz lah*, *al-mujaz bih* dan kaedah serta lafaz *ijazah* yang jelas direkodkan sebagaimana yang dihuraikan dalam makalah ini.

RUJUKAN (REFERENCES)

- [1] al-Asl, Muhammad bin Jabir al-Wadi Ashi (1982). *Barnamij al-Wadi Ashi*. n.p.
- [2] al-Azhari, Usamat al-Sayyid Mahmud (2008). *Mu'jam al-Shuyukh*. Negeri Sembilan: Sofa Production.
- [3] al-'Amrani, 'Abd Allah (1983). *Thabat Abi Ja'far Ahmad bin 'Ali al-Balawi al-Wadi Ashi*. Beirut: Dar al-Gharb al-Islamiyy.

- [4] al-^oIraqi, Abu al-Fadl ^oAbd al-Rahim bin al-Husayn (1993). *Fath al-Mughith Sharh al-fiiyyah al-Hadith*. Beirut: Dar al-Kutub al-^oIlmiyyah.
- [5] al-Ghawri, Sayyid ^oAbd al-Majid (2007). *Mu^ojam al-Mustalahat al-Hadithiyyah*. Dimashq: Dar Ibn Kathir.
- [6] al-Hafnawi, Muhammad Ibrahim (1991). *Dirasat Usuliyyat al-Sunnah al-Nabawiyyah*. Mansurah: Dar al-Wafa'.
- [7] al-Kattani, ^oAbd al-Hayy bin ^oAbd al-Kabir (1982). *Fihris al-Faharis wa al-Athbat wa mu^ojam al-ma^oajim wa al-mashyakhat wa al-musalsalat*. Beirut: Dar al-Gharb al-Islamiyy.
- [8] al-Khatib, Muhammad ^oAjajj (1989). *Usul al-Hadith ^oUlumuh wa Mustalahuh*. Beirut: Dar al-Fikr.
- [9] al-Mar^oashli, Yusuf ^oAbd al-Rahman (2002). *Mu^ojam al-Ma^oajim wa al-Mashyakhat wa al-Faharis wa al-Baramij wa al-Athbat*. Riyadh: Maktabat al-Rushd.
- [10] al-Nadwi, Muhammad Akram (2001). *Bughyat al-Mutabi^o li Asanid al-^oAllamah al-Sharif Muhammad al-Rabi^o*. Damshiq: Dar al-Qalam.
- [11] al-Sakhawi, Muhammad bin ^oAbd al-Rahman (2005). *Fath al-Mughith bi Syarh al-fiiyyah al-Hadith*. Riyadh: Maktabah Dar al-Minhaj.
- [12] al-Tarmasi, Muhammad Mahfuz bin ^oAbd Allah (1987). *Kifayat al-Mustafid lima ^oala min al-Asanid*. Beirut: Dar al-Basha'ir al-Islamiyyah.
- [13] al-Tirmidhi, Muhammad bin 'Isa bin Sawrah. *Sunan al-Tirmidhi*. (n.d). Beirut: Dar al-Kutub al-^oIlmiyyah.
- [14] Asmadi Sakat & M Fauzi Mohd. Amin (2006). Kepentingan Sanad dalam Pengajian Hadith di Era Globalisasi. *Journal of Ma'alim al-Quran wa al-Sunnah*, 2 (2). Muat turun dari <http://jmqs.usim.edu.my/index.php/jmqs/article/view/19>
- [15] ^oAbd al-Fattah Abu Ghuddah (1992). *Al-Isnad min al-Din*. Beirut: Dar al-Qalam.
- [16] Farhah Zaidar Mohamed Ramli & Phayilah (2016). Penyusunan al-thabat dalam peradaban ilmu hadis: anáalisis al-Nafahat al-Rahmaniyyah fi al-Awa'il al-Salmaniyyah karya Syeikh Ahmad Fahmi Zamzam al-Banjari. *IRSYAD 2016 E-Proceeding* (pp. 1-18) Bangi: Fakulti Pengajian Peradaban Islam, KUIS. Muat turun dari <http://conference.kuis.edu.my/irsyad/e proceeding/2016/1001-irsyad-2016.pdf>

- [17] Farhah Zaidar Mohamed Ramli & Phayilah (2017). Pengkaryaan al-thabat dalam ilmu hadis: analisis al-Awa'il wa al-Awakhir wa al-Asanid karya Syeikh Nuruddin Marbu al-Banjari. *Dinamika Kajian Turath Antologi Kehujahan Hadis* (pp. 97-116) Bangi: Penerbit KUIS.
- [18] Farhah Zaidar Mohamed Ramli & Siti Zaharah (2018). Salasilah sanad al-kutub al-sittah tokoh al-musnid melayu nusantara Syeikh Mahfuz al-Tarmasi (1868-1920M). *IRSYAD 2018 E-Proceeding* (pp. 25-40) Bangi: Fakulti Pengajian Peradaban Islam, KUIS. Muat turun dari <http://conference.kuis.edu.my/irsyad>
- [19] Farhah Zaidar Mohamed Ramli (2014). *Faktor-faktor Dorongan Aplikasi Talaqqi bersanad (TB) dan keperluannya dalam Pengajian Hadis di Malaysia*. [Tesis Doktor Falsafah]. Jabatan al-Quran dan al-Sunnah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- [20] Farhah Zaidar Mohamed Ramli, M Hasbie & Siti Mursyidah (2017). Salasilah sanad kitab turath hadis tokoh ulama Kelantan Tuan Guru Haji Abdullah Lubok Tapah (1933-2008). *Journal Hadis* 7(14), 1-23. Muat turun dari <http://hadis.kuis.edu.my/index.php/inhad/>
- [21] Ibn al-[◌]Imadiyyah, Mansur bin Salim al-Hamdaniyy al-Iskandaraniyy al-Shafi[◌]iy (2008). *Juz' fi al-Ijazah*. Beirut: Dar al-Basha'ir al-Islamiyyah.
- [22] Ibn al-Salah, Abu [◌]Amr [◌]Uthman bin [◌]Abd al-Rahman al-Shaharzuri (1986). *◌Ulum al-Hadith*. Damshiq: Dar al-Fikr.
- [23] Ibn Hajar al-[◌]Asqalani, Ahmad bin [◌]Ali (1999). *Nuzhat al-Nazar fi Tawdikh Nukhbat al-Fikar fi Mustalah Ahl al-Athar*. Jordan: Dar [◌]Ammar.
- [24] M Khafidz, Farhah Zaidar, Rosni Wazir. (2016). Keprihatinan Ulama Nusantara Dalam Mendokumentasikan Sanad Ilmu-ilmu Pengajian Islam. *Tokoh-tokoh Ulama Melayu Nusantara* (pp. 425-455) Bangi: Pusat Pengajian Teras, KUIS.
- [25] M Salih, Uthman Jalal al-Din al-Malayuwi al-Makki (n.d.). *Kitab al-Mawahib al-Ilahiyyah fi al-Asanid al-'Aliyyah*. n.p.
- [26] *Mawsu'ah ◌Ulum al-Hadith* (2007). Kaherah: Wizarat al-Awqaf al-Majlis al-[◌]A[◌]la li al-Shu'uni al-Islamiyyah.
- [27] N Alias, Khairul Anuar Mohamad, Zulhilmi Mohamed Nor, Nor Hazirah Mat Saad (2018). Sanad Qiraat dan Hadis: Analisis Terhadap Proses Pengijazahan. *Journal of Ma'alim al-Quran wa al-Sunnah*, 14(1), 99-109. Muat turun dari <http://jmqs.usim.edu.my/index.php/jmqs/article/view/122/108>

- [28] Nur al-Din 'Itr (1992). *Manhaj al-Naqd fi 'Ulum al-Hadith*. Beirut: Dar al-Fikr.